

K O L U M N

ARNE NEVANLINNA

TUKKISAARI

Niin kauan kun muistan, isäni käytti tuota nimitystä pu-
huessaan Tukholmasta. Pidin sitä perhevisinä, jotka tunne-
tusti paranevat mitä useammin ja kauemmin niitä toistetaan.
Mutta ehkä kyse oli myös hienovaraisesta tavasta pilkata hys-
teerisiin mittoihin yltänyttä tapaa suomentaa kaikki ulko-
maalaiset nimet. Ajatus viehättää minua, koska se todistaisi
sen puolesta, ettei hän ajalle ominaisesta päätöksestä ja hen-
kilökohtaisesta suomenmielisyydestään huolimatta ollut ka-
dottanut suvulle tyypillistä itseironian perinnettä.

Tukholma kevättävella vuonna 1940. Äiti, 9-vuotias
tytär ja 14-vuotias poika on evakuoitu Djur-
sholmiin. Ei siksi, että esikaupunkia pidetään vielä
hienompänä paikkana kuin Kulosaarta Helsingissä,
vaan koska isän kollega sattuu asumaan siellä.

Poika puhuu vanhasta muistista Tukksisaaresta, mutta
vain kerran. Äiti ry pistää kulmiaan. Talvisota on vakava asia.
Tyhmat perhevisit ovat menneisyyttä. Nyt kaupunki on
Stockholm.

Suomalaiset lapsiraukat pannaan kouluun, varmuuden
vuoksi luokkaa alemmaksi kuin kotona. Saksan kokeista
poika saa täyden kympin eli A:n. Tätä hän, päinvastoin kuin
opettaja, ei pidä ihmeellisenä, sillä sana- ja kielioppikirjat
kateederipöydän nurkalla ovat vapaasti käytettävissä. Mutta
ainekirjoitusta uhkaa hylkääminen, sen jälkeen kun poika
erehtyy kirjoittamaan, että på hemresan häktades Luther, ja
opettaja huomauttaa pilkallisesti, ettei otsake liity Agatha
Christien salapoliisiromaaneihin vaan yhteisen protestant-
tisen uskomme syntyvaiheisiin.

Joskus sekaperheen lapset – sisko, kaksi teini-ikäistä ruot-
salaispoikaa ja hän itse - kulkevat yhtä matkaa koululle
saakka. Siellä poika heilauttaa kättään, jatkaa kävelyään
kohti asemaa ja tuntee itsensä aikuiseksi.

Kerran iso Ford Lincoln pysähtyy ja kuljettajasetä tarjoaa
kyytiä Tukholmaan - pedofiileistä kukaan ei arvannut tai
kehdannut varoittaa. Kuultuaan pojan nimen hän ilmoittaa
tavanneensa viime viikolla saman nimisen kiinalaisen dip-
lomaatin ja kysyy ovatko he sukua. Luuleeko mies tosiaan,
että on olemassa suomenruotsia puhuvia kiinalaisia, joilla on
ihän tavalliset silmät? Ja kuinka mies kehtaa ajaa autollaan,
vaikka siinä ei ole häikäpönttöä ja on muutenkin niin hieno,
että kelpaisi vaikka Mannerheimille?

Paljon myöhemmin hän huomaa, että nimi allergisen
nuhan vaivaaman pojan sanomana on hyvinkin voinut kuu-
lostaa Nee-vang-lingalta. Ehkä kyse olikin opettajan pil-
kanteon kaltaisesta leikinlaskusta?

Kiusallisen hyvät arvosanat ovat yksi syy siihen että po-
jalle, tai oikeastaan nuorukaiselle, sillä äänenmurros on jo
alullaan, päätetään löytää jotain Suomen asiaa paremmin hyö-
dyttävää tehtävää kuin koulun penkin kuluttaminen. Suh-
teiden avulla työpaikka Suomen lähetystön passitoimiston
juoksupoikana löytyy nopeasti.

Jotta totuus eli ruotsalaisten vilpitön auttamisen halu
ei unohtuisi, hänet päästetään/pakotetaan mukaan suoma-
laisten hyväksi järjestettyyn juhlatilaisuuteen Tukholman sta-
dionilla. Se päättyy Ella Erosen sietämättömällä päätöksellä
lausumaan Maammelauluun. Muut taputtavat ja häntä hä-
vettää. Jälkeenpäin hänet päästetään/pakotetaan mukaan ter-
vehdyskäynnille prinssi Wilhelmin luo. Ihän tavallisen nä-
köinen äijänkappyrä, hän ajattelee ja kumartaa kohteliaasti.

Iltahetki Djursholmin yksityistalon kodikkaassa arki-
huoneessa. Apulainen on juuri kantanut sisään teen,
vasta paistetun herkullisesti tuoksuvaan vuokaleivän ja
purkin marmeladia. Ei purkissa vaan kristallimaljassa,
eikä tavallinen lusikka vaan se hopeinen perintölusikka, jossa
on kaiveruksia, huomauttaa Tant Marta lempeästi, ja Greta
poistuu posket punoittaen. Farbror Harald tuijottaa takassa
räiskyvää tulta. Tuo mieleen ajat ennen suurta katastrofia,
hän sanoo mietteläästi, mutta perhetunnelmaa he eivät
sentään ole onnistuneet riistämään meiltä. Sen poika ym-
märtää hyvin, että nuori Harald ihastui aikanaan skänelaista
madonnaa muistuttavaan Martaan, mutta miten ihmeessä
hän sai tunteilleen vastakaikua? Luulisi, että tarjolla olisi
ollut runsaasti sellaisia sulhaskandidaatteja, joiden kasvot
eivät ole kuin huonosti noussut pullataikina. Ovatko apu-
laiset kansallisuudesta riippumatta aina suomalaisen maalais-
tytön näköisiä? Ja mikä ihmeen katastrofi, ajattelee poika.
Oma talo, kolme kerrosta, lapsilla omat huoneet, kaksi apu-
laista ja niin edespäin. Totta kai kolmihenkenen suomalais-
perheen sijoittaminen on vaatinut kompromisseja.

Hän huomaa, että torstaisin talon Tant Marta pakkaa
laukkuunsa keltaisen suoja-puvun, kypärän ja kaasunaamarin
ja hakee autotallista polkupyöränsä. Mutta sitä hän ei arvaa,
että tämä tuntee moraalista tyydytystä siitä, että perheen
auto on ihan vapaaehtoisesti luovutettu puolustusvoimien
käyttöön ja ajattelee kateudensekaisesti, että kyllä meitäkin
voi pitää sankarillisina, sillä onhan kristid on melkein yhtä
vakava asia kuin krigstid.

Farbror Harald nousee sohvalta ensimmäisenä, sanoo
tack snälla du, huokaa syvään ja poistuu. Nyt täytyy puhua
hiljempää, sanoo Tant Marta, isää ei saa häiritä kun hän

K O L U M N I

tekee työtä. Poikaa naurattaa. Kirjaston raolleen jääneestä ovesta hän on nähnyt, että työnteko tarkoittaa hillittyä kuorsausta nahkasohvalla Frank Hellerin seikkailuromaani vatsan päällä.

Aikanaan poika ymmärtää, ettei katastrofi viitannut joka-päiväiseen elämänmenoon, vaan vuosisadan alussa tapahtuneeseen vallansiirtoon porvareilta sosialidemokraateille. Hän omaksuu ajatuksen ja erehtyy kerran vieraisilla nimittämään pääministeri Hanssonia halveksivaan sävyyn pelkästään Per-Albiniksi. Joku nuori sosialidemokraatti närkästynee, mutta niin tekevät myös vanhat porvarit, sillä keskenkasvuinen suomalaispojan ei todellakaan sovi puhua väheksyvästi turva-paikan tarjonnan ystävällisen maan johtajasta, olipa tämän poliittinen kanta mikä tahansa.

Jossain tässä Kungsgatanin lähistöllä lähetystön passitoimiston on täytynyt olla, koska hän muistaa tummina kohoavat kuninkaantornit ja sillan kaaren. Päällikkö on Jorma Vanamo, sittemmin suurlähettiläs monissa maissa, muiden muassa Tukholmassa. Pienen laskutoimituksen jälkeen hän toteaa, että tuolloin mies on ollut kahdenkymmenenkuuden. Onko hän tyytyväinen komennukseensa vai olisiko hän mieluummin palvellut maataan rintamalla?

Aamuisin pojalle annetaan laukullinen passeja, jotka on vietävä sotaa paenneille suomalaisille naisille. Tässä on osoitelista ja muista antaa ne henkilökohtaisesti, välikäsiä ei saa käyttää, äläkä unohda kuittausta, sanoo kanslisti äidillisesti. Yksi passin vastaanottajista on synnytyslaitoksella, kvinno-kliniken på svenska. Keskenkasvuinen lähetti tuntee hämmennyksensekaista ylpeyttä onnistuttuaan luovuttamaan asiakirjan suoraan sairaalasängyssä voipuneena makaavalle äidille, huolimatta henkilökunnan vastustuksesta, oudoista hajuista, kirkuvista lapsista, puolipukeisista naisista ja paljaista rintoista.

Hän kävelee, seisoo raitiovaunun takasillalla, katselee ympärilleen ja tutustuu outoon kaupunkiin. Puoliautomaattisesti hän rekisteröi eroja, joita on paljon, ja yhtäläisyyksiä, joita on vähän.

Muutamassa viikossa hän tottuu kirkkaisiin katuvaloihin, joita ei ole töhritty sinisiksi, koristeltuihin näyteikkunoihin, joita ei ole laudoitettu umpeen, monivärisiin reklaameihin, joita ei ole sammutettu. Hän oppii, että raitsikat ovat sinisiä eivätkä kellanvihreitä, liikenne kulkee vasenta eikä oikeaa laitaa, autoja on paljon eikä vähän, häikäpönttöjä on vähän eikä paljon, kadut ovat asfaltoituja eivätkä kivettyjä, kyltit

ovat yksikielisiä eivätkä kaksikielisiä, naisilla on turkiksia, korkokenkiä ja kukkahattuja eikä lottapukuja, monoja ja lentäjälakkeja, miehillä on siviiliasuja, puolikenkiä ja borsalinoja eikä asetakkeja, saappaita ja karvalakkeja.

Golfhousuiset koululaiset hän tunnistaa omikseen - ehkä yksi tuosta hälisevästä joukosta on traagisesta kohtalostaan onnellisen tietämätön Olof Palme. Myös työläiset, telineillä tottuneesti liikkuvat rakennusmiehet, katuja lakaisevat talonmiehet, maitokauppaan kiiruhtavat huivipäiset palvelijattaret, ani harvat köyhäläislapset eli kaikki ne, joiden katseessa asuu suru myös silloin kun he nauravat, ovat rikkaassa Ruotsissa ihan saman näköisiä kuin köyhässä Suomessa.

Norrmalmen on pienkauppojen, käsityöläisten, turhautuneiden taitelijoiden, pennittömien vuokralaisten ja nuhjuisten pensionaattien maailma. Tuo myymälänsä edessä seisoskeleva partaniekka muistuttaa kovasti kollegaansa Helsingin Heikinkadulla, ja on onnellisen tietämätön siitä, että hänen edustamansa urbaani jatkuvuus katkaistaan brutalisti kymmenisen vuotta myöhemmin, silloin kun kaupunginosa uhrataan modernismin alttarille ja metro korvaa raitiovaunut. Östermalmin ja Strandvägenin patriisialueet jätetään rauhaan, totta kai, sillä siellä asuvat ne porvarit, jotka rahoittavat sosialidemokraattien projektin.

Stureplan elää loistonsa päiviä. Kaikki raitiovaunut menevät sieltä ja tulevat sinne. Sieni nököttää ylpeästi kaupungin absoluuttisessa keskustassa onnellisen tietämättömänä siitä, kuinka lähellä sen kutistuminen menneiden aikojen kuriositeetiksi on. Tegelbacken on jo valmiiksi menneisyyden tunnusmerkki, koska siellä juna- ja autoliikenteet risteilevät, hälytyskellot kilisevät ja puomit laskeutuvat. Slussen ja Katarinahissen ovat tulevaisuuden tunnusmerkkejä, koska siellä liikenne sujuu ja ylhäältä katsottuna jopa Södermalm näyttää olevan osa oikeaa kaupunkia.

Pojan kiintopiste on Humlegårdenin puisto. Sen laidalta lähtee Djursholmtäget, vielä junamaisempi, ruskeampi ja arvokkaampi kuin pikkuveljensä Brändötäget. Sinne on ehdittävä työn jälkeen niin, ettei myöhästy päivälliseltä, joka tarjoillaan tasan kello viisi, kuten paremmissa perheissä on tapana. Sinne on ehdittävä illalla niin, etteivät sijaisvanhemmat seiso ulko-ovella kyselemässä viivyttylensä syytä eikä ole pakko valehdella, että verta tuli nenästä, vaikka todellisuudessa oltiin kaupungin ainoan toisen suomalaiskaverin kanssa China-varieteessa katsomassa ruotsalaistyttöjen paljaita rintoja, jotka hämmensivät jotenkin ihan eri tavalla kuin Kvinnoklinikenin puolipukeiset suomalaisnaiset.